

Sygnalizacja

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 29-35-69; 28-37-04; 28-90-17

Telex: 816-436

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefax: 29-40-89

BS/424/113/91

OGÓLNA OCENA DZIAŁALNOŚCI RADY MINISTRÓW (1989-1991)

Komunikat z badań

Warszawa, listopad 1991 r.

Podjęcie przez "Solidarność" w połowie sierpnia 1989 roku misji utworzenia rządu jako konsekwencji czerwcowego zwycięstwa wyborczego było dużym wydarzeniem politycznym i zaskoczyło opinię publiczną w kraju i za granicą.

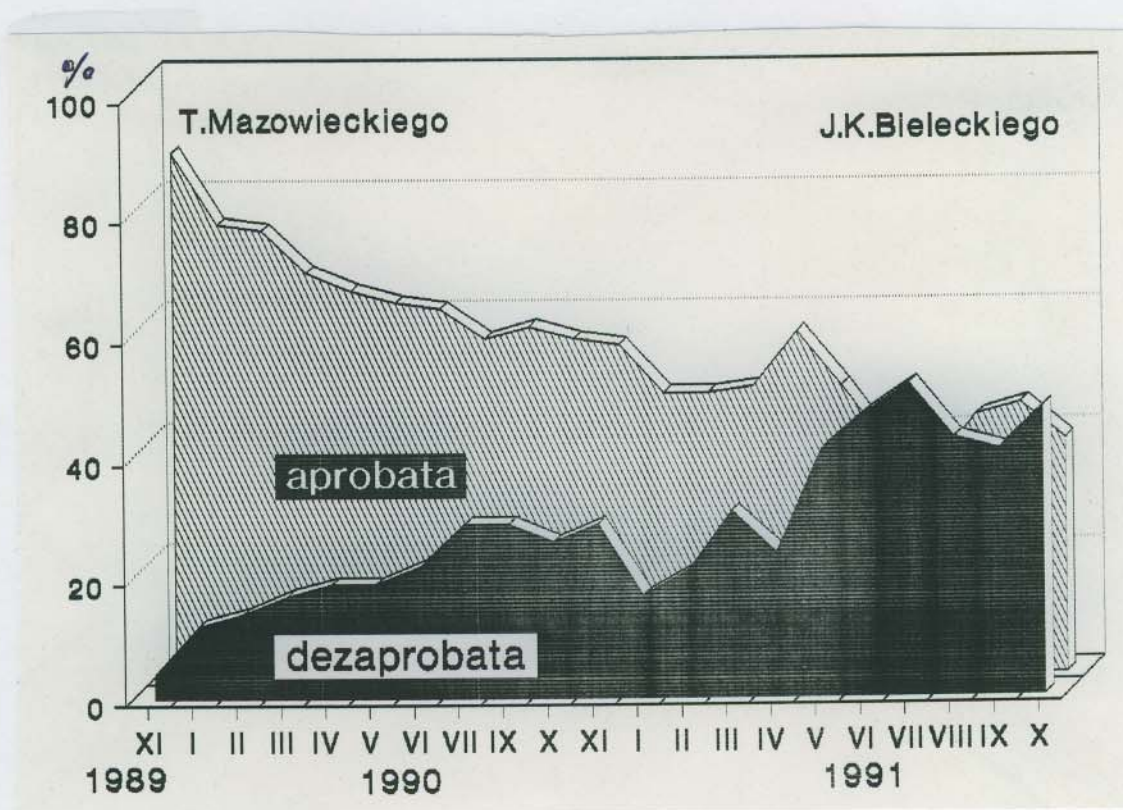
Powołanie gabinetu kierowanego przez przedstawiciela "Solidarności" spowodowało wzrost optymizmu w społeczeństwie o nie notowanym dotąd rozmiarze. Wprawdzie zmiany ekip rządzących w Polsce zawsze wpływały na poprawę nastrojów społecznych, jednak tak wielkich nadziei nie wywołała żadna z dwu ostatnich ekip komunistycznych. Rząd premiera Mazowieckiego rozpoczynał pracę w przychylnym klimacie społecznym, został obdarzony bardzo wysokim zaufaniem i poparciem. Także sam szef gabinetu spotkał się z dobrym przyjęciem. Zadowolenie z objęcia przez niego urzędu premiera było niemal powszechne (82%). Zdecydowana większość (72%) badanych była przekonana, że T. Mazowiecki poradzi sobie na tym stanowisku¹. We wrześniu '89 ponad połowa ankietowanych (58%) oczekiwała od nowo powołanego rządu przede wszystkim poprawy warunków życia, ponad jedna trzecia zaś - w równym stopniu zmian politycznych (demokratyzacji) co polepszenia sytuacji materialnej (37%).

Na początku kadencji rządu w listopadzie 1989 roku działalność jego aprobowano niemal powszechnie (87% wskazań)². Jednak tak przychylne na starcie oceny zaczęły się stosunkowo szybko pogarszać (rys. 1 oraz tab. 1. aneksu).

---

¹ Zob. "Opinie o powołaniu rządu T. Mazowieckiego". Komunikat z badań CBOS, Warszawa, wrzesień 1989 r.

² W analizie wykorzystane zostały rozkłady odpowiedzi na pytanie: "Czy, Pana(i) zdaniem, działalność ..... (wymieniano instytucję lub organizację życia społeczno-politycznego) dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?" zadawane respondentom w comiesięcznych, od listopada 89 do października 91, sondażach przeglądowych pod hasłem: "Aktualne problemy i wydarzenia", realizowanych na 1500- lub 1000-osobowej próbie losowej dorosłej ludności kraju.

Rys. 1. Ogólna ocena działalności rządu.

Można przypuszczać, że już sam fakt ogłoszenia programu stabilizacji gospodarczej wicepremiera Balcerowicza spowodował zmniejszenie w styczniu '90 o 19 punktów procentowych aprobaty "netto" działalności Rady Ministrów. Opinia społeczna zaczęła dostrzegać w jego realizacji przede wszystkim korzyści dla gospodarki, a nie dla społeczeństwa. W połowie lutego '90 najwięcej ankietowanych było przekonanych, że pierwszy miesiąc realizacji programu Balcerowicza przyniósł społeczeństwu więcej złego niż dobrego (44% wskazań). Przeciwnego zdania było 9%, a 29% uważało, że korzyści i straty się równoważą. W odniesieniu do gospodarki opinie były bardziej zróżnicowane: 21% dostrzegło przewagę ujemnych jego skutków, 24% - przewagę pozytywnych, a 30% - ich równowagę³. Dwukrotnie częściej więc twierdzono, że realizacja programu L. Balcerowicza przyniosła więcej złego ludziom niż gospodarce.

³ Zob. "Polityka gospodarcza rządu - pierwszy miesiąc realizacji planu stabilizacji". Komunikat z badań CBOS, Warszawa, luty 1990 r.

Z wyjątkiem stycznia ubiegłego roku spadek akceptacji rządu T. Mazowieckiego nie był nagły (rys. 1). W kolejnych miesiącach zmniejszała się liczba aprobujących jego działalność, a rosła - dezaprobujących. Jeszcze w połowie 1990 roku, po wyborach samorządowych, odnotowano 39-punktową przewagę ocen pozytywnych nad negatywnymi. W lipcu przewaga zmalała do 28 punktów i już prawie na tym poziomie utrzymała się do ostatniego miesiąca kadencji gabinetu. Duże znaczenie dla społecznej oceny Rady Ministrów miała prawdopodobnie rozpoczęta w drugiej połowie 1990 r. "wojna na górze" oraz przebieg i ton kampanii prezydenckiej przed pierwszą i drugą turą wyborów⁴. Mniej lub bardziej dosadna krytyka dokonań ekipy T. Mazowieckiego stała się istotnym sposobem pozyskiwania potencjalnego elektoratu przez innych kandydatów do fotela prezydenckiego. W efekcie, jak można sądzić, spowodowało to obniżanie się wskaźnika aprobaty ówczesnego rządu.

Mimo to, w ostatnim miesiącu swojej działalności gabinet T. Mazowieckiego miał jeszcze poparcie ponad połowy ankietowanych, chociaż już prawie co trzeci uczestnik sondażu oceniał go negatywnie. Ustępując cieszył się jednak uznaniem, jakiego nie odnotowaliśmy w stosunku do żadnego z komunistycznych gabinetów. Warto zwrócić uwagę na socjodemograficzne zróżnicowanie poziomu aprobaty pierwszego niekomunistycznego rządu. Wyraźnie częściej przez całą kadencję akceptowali go respondenci młodszy (do 29 roku życia) niż starsi, mieszkańcy miast niż wsi, osoby z wykształceniem średnim i wyższym oraz inteligencja i pracownicy umysłowi (rys. 2 a-d).

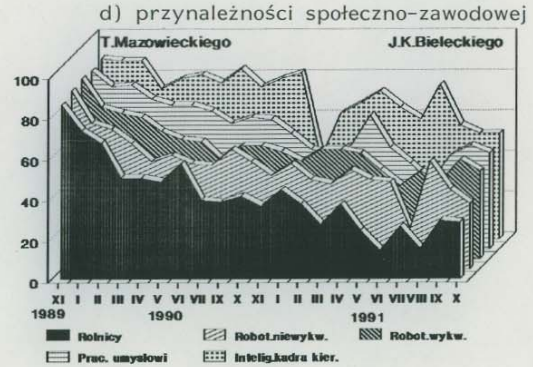
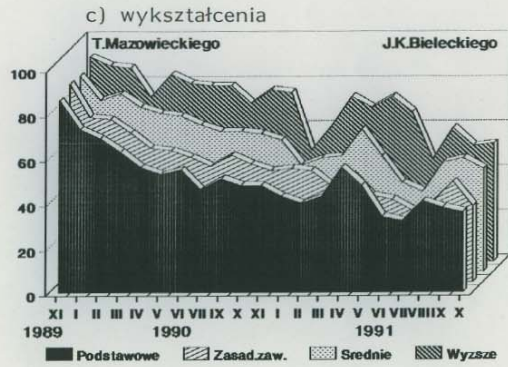
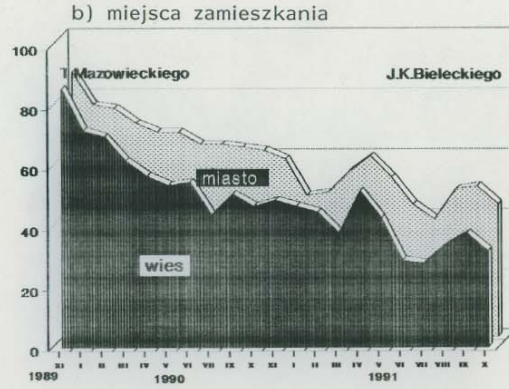
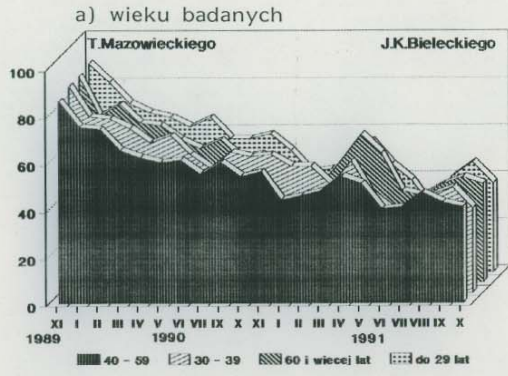
Aprobata działalności pierwszego "solidarnościowego" rządu w ciągu ponad roku zmniejszyła się o 32 punkty procentowe. Największe spadki akceptacji odnotowano wśród: rolników indywidualnych (o 50 punktów procentowych), robotników niewykwalifikowanych (o 42), respondentów powyżej 60 roku życia (o 41), posiadających wykształcenie podstawowe i zasadnicze zawodowe (odpowiednio 38 i 39). Najmniejsze natomiast wystąpiły w grupie inteligencji i kadry kierowniczej (o 7) oraz respondentów z wyższym wykształceniem (o 16).

Gabinet J. K. Bieleckiego został powołany w znacznie zmienionej rzeczywistości, tj. w warunkach dużego wzrostu bezrobocia, pogorszenia się sytuacji materialnej społeczeństwa, rozłamu w powszechnie akceptowanym ruchu "Solidarność" oraz świeżej jeszcze krytyki dokonań ekipy T. Mazowieckiego. Nie może więc dziwić, że w momencie startu nie uzyskał już tak

---

⁴ Zob. "Opinia publiczna o dymisji rządu T. Mazowieckiego". Komunikat z badań CBOS, Warszawa, grudzień 1990 r.

Rys. 2 a-d. Aprobata działalności rządu w zależności od:

wysokich notowań jak jego poprzednik, a raczej oddziedziczył znaczny stopień niezadowolenia społecznego. W styczniu '91 około połowy ankietyowanych pozytywnie oceniło pierwsze decyzje nowego gabinetu. A zatem, w porównaniu z notowaniami rządu T. Mazowieckiego z początku jego działalności nowy uzyskał notowania aż o 40 punktów procentowych niższe. Trzeba jednak podkreślić, że nowa ekipa została przyjęta bardzo wstrzemięźliwie. Co trzeci ankietyowany - 36% (jeszcze częściej przedstawiciele inteligencji - 41% oraz mieszkańcy dużych aglomeracji miejskich - 51%) wstrzymał się od oceny jej działalności, udzielając odpowiedzi *trudno powiedzieć*. Stąd też uwidocznione na rysunkach 1 i 2 spadki aprobaty działalności rządu J.K. Bieleckiego w styczniu br. są właśnie tego skutkiem.

Poziom aprobaty, jaki uzyskał nowy gabinet na początku swojej pracy, utrzymywał się aż do kwietnia '90, kiedy to odnotowano wyraźny wzrost odsetka pozytywnych ocen i dopiero wtedy notowania gabinetu J.K. Bieleckiego zbliżyły się do ostatnich notowań poprzedniej ekipy. Był to jednak wzrost jednorazowy, gdyż od następnego miesiąca nastąpił powrót do tendencji spadkowej. Można więc sądzić, że poprawa ta nie wynikała głównie ze zmiany ocen poczynań rządu, ale raczej z korzystnego zbiegu okoliczności - redukcji naszego zadłużenia, większej aktywności czołowych polityków, ograniczenia fali strajków⁵. Od połowy bieżącego roku społeczne notowania obecnej ekipy rządowej wykazują stosunkowo małą stabilność. Trzykrotnie (w czerwcu, lipcu i październiku) Rada Ministrów znajdowała się wśród instytucji i organizacji o wyraźnej przewadze ocen negatywnych nad pozytywnymi, a w pozostałych dwóch miesiącach (w sierpniu, wrześniu) aprobatą była prawie równa dezaprobatie.

Reasumując, należy powiedzieć, że aprobatą działalności rządu J.K. Bieleckiego w ciągu dziesięciu miesięcy zmalała o 8 punktów procentowych. Jest to czterokrotnie mniejszy spadek popularności niż gabinetu T. Mazowieckiego. Generalnie w okresie dwu lat zmniejszyła się aprobatą działalności obu rządów o prawie połowę, z tym że większa część spadku akceptacji przypadła na rok ubiegły.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 1 aneksu z całego okresu wskazuje, że spadek aprobaty i wzrost dezaprobaty działalności rządów J.K. Bieleckiego i T. Mazowieckiego były podobne w poszczególnych grupach

⁵ Zob. "Opinia społeczna o pierwszych trzech miesiącach działalności rządu J.K. Bieleckiego". Komunikat z badań CBOS, Warszawa, kwiecień 1991 r.

społeczno-demograficznych ankietowanych.

Najbardziej pogorszyły się notowania obu gabinetów wśród rolników indywidualnych (w ciągu dwóch lat odsetek ocen pozytywnych zmalał o 58 punktów procentowych, przy jednoczesnym wzroście dezaprobaty o 50 punktów). Podobny spadek aprobaty wystąpił wśród robotników niewykwalifikowanych (o 56) oraz mieszkańców wsi (o 54). Najmniejszy natomiast odnotowano wśród inteligencji i kadry kierowniczej (o 37), osób z wykształceniem wyższym (39) oraz mieszkańców dużych miast (35). Obecnie tylko te grupy badanych i osoby z wykształceniem średnim oceniają działania rządu częściej jako zgodne z interesami społecznymi niż niezgodne.

Na spadek popularności obu ekip "solidarnościowych" decydujący wpływ miała nie tyle pogarszająca się, szczególnie w bieżącym roku, sytuacja gospodarcza kraju, co stałe obniżanie się poziomu życia. Początkowo w społeczeństwie panowało zrozumienie konieczności ponoszenia kosztów budowy gospodarki rynkowej i zmian systemowych. Jednak z czasem pojawiły się nastroje rozczarowania i niezadowolenia, rosło przekonanie, że lepsze efekty gospodarcze można osiągnąć mniejszym kosztem. Do spadku aprobaty rządu przyczyniły się także kampanie wyborcze, a szczególnie ostatnia do Sejmu i Senatu.

Warto zauważyć, że w ciągu ostatnich dwóch lat zmalał również poziom aprobaty głównych podmiotów politycznych (Sejmu, Senatu, NSZZ "Solidarność", a nawet Kościoła katolickiego), które w powszechnym mniemaniu utożsamiane były z obecnym układem władzy. Zaobserwowany kryzys zaufania dotyczy więc nie tylko rządu, ale całego systemu instytucji i organizacji życia społeczno-politycznego odpowiedzialnych za to, co się dzieje w kraju⁶.

---

⁶ Zob. "Ocena Sejmu X kadencji (1989-1991) i oczekiwania wobec nowego parlamentu". Komunikat z badań CBOS, Warszawa, październik 1991 r.

Charakterystyka badanych	Rozkład odpowiedzi na pytanie: "Czy, Pana(i) zdaniem, działalność rządu, Rady Ministrów dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami?" według terminów badań:																				Zmiana							
	1989	1990 r.										1991 r.										XI'89- XI'90 (gab. T.M.)	I-X'91 (gab. J.K.)	ogółem XI'89- X'91				
	XI	I	II	III	IV	V	VI	VII	IX	X	XI	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X							
Ogółem	87	75	74	67	64	62	61	56	58	56	55	47	47	48	57	49	38	34	43	45	39	-32	-8	-48				
Wiek								"zdecydowanie tak" i "raczej tak"																				
Do 29	89	81	72	68	66	62	66	57	57	59	52	43	44	44	56	46	39	27	41	47	38	-32	-5	-51				
30-39	88	75	74	70	64	67	59	53	60	58	59	54	54	46	56	42	35	29	42	45	36	-29	-18	-52				
40-59	86	75	74	65	62	60	61	55	60	54	56	44	46	48	54	51	40	41	47	43	41	-30	-3	-45				
60 lat i więcej	88	71	76	68	67	61	57	61	53	55	47	46	42	52	63	55	39	37	42	45	42	-41	-4	-46				
Miejsce zamieszkania																												
Wieś	86	72	70	62	57	54	55	44	51	47	49	47	45	38	52	43	29	28	34	38	32	-37	-15	-54				
Miasto	88	77	76	71	68	68	64	64	63	62	59	47	48	55	60	53	44	39	49	50	44	-29	-3	-44				
Wielkość miasta																												
Do 20 tys.	87	77	74	66	66	68	57	61	68	64	64	51	40	53	64	49	36	31	37	48	38	-23	-13	-49				
21-100	90	74	77	71	66	70	65	64	67	57	59	53	48	53	64	57	42	44	46	45	48	-31	-5	-42				
101-500	89	78	76	75	68	65	70	63	61	65	57	44	52	54	54	48	50	42	54	51	38	-32	-6	-51				
501 tys. i więcej mieszkańców	86	79	79	70	74	70	63	67	56	61	57	37	48	60	60	58	48	36	57	57	51	-29	+14	-35				
Wykształcenie																												
Podstawowe	86	73	69	63	56	53	55	46	51	48	48	43	40	43	56	48	34	32	41	38	36	-38	-7	-50				
Zasadnicze zawodowe	89	74	73	67	60	59	56	52	57	53	50	51	50	43	48	39	37	32	36	45	34	-39	-17	-55				
Średnie	88	77	80	74	71	70	66	63	63	62	59	48	51	52	64	52	40	36	49	51	46	-29	-2	-42				
Wyższe	92	88	87	74	84	80	79	79	71	77	76	50	61	74	69	74	67	46	60	52	53	-16	-3	-39				
Niektóre grupy społeczno-zawodowe*																												
Inteligencja, kadra kierownicza	89	88	88	74	79	81	77	84	75	79	82	40	62	67	73	65	59	76	56	52	52	-7	-12	-37				
Pracownicy umysłowi	88	80	81	74	71	71	68	62	65	64	57	49	47	51	66	50	42	33	46	51	47	-31	-2	-41				
Robotnicy wykwalifikowani	89	75	72	70	63	59	58	49	56	56	53	48	54	54	52	44	36	43	38	49	43	-36	-5	-46				
Robotnicy niewykwalifikowani	88	72	69	62	53	56	52	51	59	53	46	52	44	42	49	44	43	20	53	39	32	-42	-20	-56				
Rolnicy	86	73	67	50	50	48	57	39	38	41	36	44	37	27	37	24	14	26	15	29	28	-50	-16	-58				
Ogółem	4	12	14	18	19	19	22	28	28	26	29	17	21	31	24	41	47	52	43	41	48	+25	+31	+44				
Wiek																												
Do 29	6	8	14	17	18	23	20	27	26	21	30	17	26	31	24	42	47	54	44	35	44	+24	+27	+38				
30-39	5	12	16	18	19	16	22	29	27	24	28	18	20	33	27	49	51	59	48	43	52	+23	+34	+47				
40-59	5	14	14	20	21	23	22	30	29	30	28	20	23	34	26	40	50	48	44	44	49	+23	+29	+44				
60 lat i więcej	3	13	13	18	17	15	25	23	33	23	31	14	15	27	21	34	39	50	34	38	44	+28	+30	+41				
Miejsce zamieszkania																												
Wieś	5	13	16	21	22	24	25	36	32	29	30	21	22	38	27	47	52	55	48	47	52	+25	+31	+47				
Miasto	4	11	13	17	17	17	21	23	25	23	28	15	20	27	23	37	44	51	39	37	45	+24	+30	+41				
Wielkość miasta																												
Do 20 tys.	4	11	16	18	22	17	26	23	21	23	28	12	21	27	19	43	50	61	48	40	50	+24	+38	+46				
21-100	3	19	11	12	16	15	18	22	19	23	28	16	22	25	19	30	44	47	39	38	40	+25	+24	+37				
101-500	3	9	14	18	18	20	17	24	29	20	28	20	19	29	28	42	39	49	34	37	53	+25	+33	+50				
501 tys. i więcej mieszkańców	6	12	12	21	14	14	23	21	34	28	28	11	18	24	24	33	44	47	38	31	39	+22	+28	+33				
Wykształcenie																												
Podstawowe	4	11	15	20	22	23	25	33	32	29	28	18	22	34	25	40	46	54	39	43	49	+24	+31	+45				
Zasadnicze zawodowe	4	14	16	18	21	21	26	30	28	28	32	17	21	36	28	50	51	55	53	41	51	+28	+34	+47				
Średnie	6	13	12	15	17	18	19	25	26	24	29	18	20	27	21	38	51	48	40	37	43	+23	+25	+37				
Wyższe	3	6	7	22	10	10	13	14	23	14	20	14	18	19	23	26	25	47	31	38	44	+17	+30	+41				
Niektóre grupy społeczno-zawodowe*																												
Inteligencja, kadra kierownicza	3	6	7	22	14	11	12	10	20	15	16	19	18	28	18	27	38	15	38	35	39	+13	+20	+36				
Pracownicy umysłowi	6	11	14	14	18	17	19	27	24	22	30	17	26	29	22	43	46	53	48	38	44	+24	+27	+38				
Robotnicy wykwalifikowani	5	13	14	17	22	21	24	33	30	29	33	18	16	28	22	44	55	49	48	40	46	+28	+28	+41				
Robotnicy niewykwalifikowani	7	17	19	22	25	19	23	29	19	29	24	18	19	35	29	46	39	65	37	38	54	+17	+36	+47				
Rolnicy	2	13	15	34	22	31	26	46	48	37	38	31	37	48	37	61	69	62	66	58	52	+36	+21	+50				

Uwaga. Procenty nie sumują się do 100, ponieważ nie uwzględniono odpowiedzi "trudno powiedzieć". * Dotyczy wyłącznie czynnych zawodowo.